

ԼԻԼԻԹ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետ,

Քաղաքացիական դատավարության ամբիոնի ասպիրանտ

LILIT PETROSYAN

PhD Student at YSU Chair of Civil Procedure

ЛИЛИТ ПЕТРОСЯН

Аспирант кафедры гражданского процесса

юридического факультета ЕГУ

**ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ՝ ՀԱՅՑԱԴԻՄՈՒՄՈՒՄ ԱՌԿԱ
ՁԵՎԱԿԱՆ ՍԽԱԼՆԵՐԸ ՄԱՏՆԱՆՇԵԼՈՒ «EX OFFICIO»
ԼԻԱԶՈՐՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՑՈՒՄԸ**

**REALIZATION OF “EX OFFICIO” AUTHORITY OF ADMINISTRATIVE
COURT FOR POINTING OUT THE FORMAL ERRORS IN THE
CLAIM**

**РЕАЛИЗАЦИЯ EX “OFFICIO” ПОЛНОМОЧИЯ
АДМИНИСТРАТИВНОГО СУДА ПО УКАЗАНИЮ ФОРМАЛЬНЫХ
ОШИБОК В ИСКЕ**

Վարչական դատարանի ակտիվ դերակատարությունն արտահայտվում է մասնավորապես, որոշակի դատավարական գործողություններ կատարելիս դատավարության մասնակիցներին օժանդակելու՝ վարչական դատարանի պարտականությամբ: Այսպես, գործնականում հնարավոր են դեպքեր, երբ ֆիզիկական և իրավաբանական անձինք՝ որպես վարչական դատավարության մասնակիցներ, ակնկալելով վարչական դատավարության կարգով վերականգնել իրենց խախտված իրավունքները, հայցադիմումը ներկայացնում են ձևական սխալներով, ճիշտ չեն ընտրում ՎԴՕ-ով սահմանված համապատասխան հայցատեսակը կամ ճիշտ չեն ձևակերպում իրենց հայցային պահանջները կամ ճիշտ չեն տարբերակում հիմնական ու ածանցյալ պահանջները կամ ներկայացնում են ոչ բավարար փաստական տվյալներ:

Նշված դեպքերում վարչական դատարանի՝ դատավարության մասնակիցներին օժանդակելու պարտականությունը ստանում է գործնական մեծ նշանակություն, քանի որ հայցադիմումներում առկա ձևական սխալները մատնանշելու, ինչպես նաև ոչ հստակ հայցային պահանջները ճշտելու, ոչ ճիշտ հայցատեսակները պատշաճ հայցատեսակներով փոխարինելու, հիմնական և ածանցյալ պահանջները տարբերակելու, ոչ բավարար փաստական տվյալները համալրելու վերաբերյալ դատավարության մասնակիցներին առաջարկ անելու վարչական

դատարանի պարտականության պատշաճ կատարման պայմաններում ապահովվում է ոչ միայն արդյունավետ դատաքննությունը, այլ նաև անձի խախտված իրավունքների արդյունավետ դատական պաշտպանությունը¹:

Այսպիսով, «ex officio» սկզբունքի բովանդակությունը կազմող դատավարական գործողությունների՝ օժանդակման լիազորության իրականացմամբ ապահովվում է վարչական դատարանում գործի արդյունավետ քննությունը, ինչպես նաև անձի խախտված իրավունքների արդյունավետ դատական պաշտպանությունը:

Հատկանշական է, որ Գերմանիայի Ֆեդերալ Սահմանադրական դատարանի և Ֆեդերալ վարչական դատարանի դիրքորոշման համաձայն՝ վարչական դատավարությունում դատարանի օժանդակման լիազորությունները կատարում են նաև կանխարգելիչ դեր: Դրանք կանխարգելում են մասնավոր անձանց համար անակնկալ որոշումների ընդունումը կամ գործողությունների կատարումը՝ ապահովելով դատավարության կանխատեսելիությունը²:

Ըստ այդմ, անհրաժեշտ է բացահայտել «ex officio» սկզբունքի բովանդակությունը կազմող դատավարական գործողությունները: Սույն հոդվածի շրջանակում կանդրադառնանք հայցադիմումում առկա ձևական սխալները մատնանշելու դատարանի լիազորությանը:

Իրավաբանական գրականությունում ընդունված է համարել, որ վարչական դատավարությունում անձը, որի իրավունքները խախտվել են հանրային իշխանության մարմնի կողմից, չպետք է ձևական սխալների պատճառով զրկվի դատական պաշտպանության իրավունքից³:

Հատկանշական է, որ «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի⁴ 6-րդ հոդվածի 1-ին կետը երաշխավորում է բոլոր անձանց քաղաքացիական իրավունքներին և պարտականություններին վերաբերող յուրաքանչյուր հայց դատարանին ներկայացնելու իրավունքը: Այդ դրույթը մարմնավորում է «դատարանի իրավունքը», այսինքն՝ դատարանում հայց հարուցելու իրավունքը, որը քննություն սկսելու իրավունքի միայն մի մասն է, ինչի սահմանափակումը դատարանների կողմից ընթացակարգային օրենքների զուտ խիստ մեկնաբանման հետևանքով կառաջացնի իրավունքի խախտում և անձի այդ իրավունքը կրկի վերացական բնույթ, հետևաբար՝ արդարադատություն իրականացնելիս, դժվար է պատկերացնել իրավունքի գերակայություն, եթե դատարան դիմելու իրավունքը չի ապահովվում, ինչի արդյունքում տեղի չի ունենա դատավարություն և առհասարակ կար-

¹ Տե՛ս Վճռաբեկ դատարանի թիվ ՎԴ/4315/05/14 վարչական գործով 22.04.2016 թվականի որոշումը:

² Տե՛ս Federal Constitutional Court (1991) Neue Juristische Wochenschrift 2823-2824, Federal Constitutional Court (1996), Neue Juristische Wochenschrift 45-46, Federal Administrative Court (1986) Neue Juristische Wochenschrift 445, (2000) Neue Zeitschrift für Verwaltungsrecht-Rechtsprechungsreport 396-397, (2008) Neue Zeitschrift für Verwaltungsrecht-Rechtsprechungsreport 1025-1027, (2010) 845-847, (2011) 372-375, 373:

³ Տե՛ս Козырин А.Н., Штатина М.А., Зеленцов А.Б., Административное право зарубежных стран: Учебник. Под ред. А.Н. Козырина, М.А. Штатиной //М.: Спартак, 2003, էջ 316:

⁴ Ընդունվել է 04.11.1950 թ., ուժի մեջ է մտել 03.09.1953 թ., ՀՀ-ի համար կոնվենցիան ուժի մեջ է մտել 26.04.2002 թ., https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf (17.04.2020 թ.):

ժեզրկվեն այդ վարույթի արդար, հրապարակային և արագ քննության բնորոշումները⁵:

Վճռաբեկ դատարանը ևս նշել է, որ երբ առկա են հայցադիմումի ձևին և բովանդակությանն առաջադրվող պահանջների ձևական խախտումներ, ինչպես նաև պրակտիկ խոչընդոտներ, որոնք հնարավոր է շտկել գործը դատաքննության նախապատրաստելու փուլում, ապա դատավորը պետք է ձեռնամուխ լինի հայցադիմումը վարույթ ընդունելու, իսկ դրանում առկա անհստակությունները շտկելու գործը՝ դատաքննության նախապատրաստելու փուլում, ինչը բխում է անձի «դատարան դիմելու» և «դատարանի մատչելիության» իրավունքներից⁶:

Այսպիսով, ձևական խախտումների առկայությունը անձին չի կարող զրկել դատական պաշտպանության իրավունքից:

Ընդ որում, Գերմանիայի «Վարչական դատավարության մասին» ակտի 86-րդ հոդվածը պարտավորեցնում է վարչական դատարանին ապահովել թույլ տրված ձևական սխալների վերացումը⁷:

ՎԴՕ 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասով ևս նախատեսված է դատարանի պարտականությունը մատնանշելու հայցադիմումներում առկա ձևական սխալները: Այդուհանդերձ նշված պարտականության իրականացման առնչությամբ առկա են հետևյալ խնդիրները, որոնք լուծում չեն ստացել ՎԴՕ-ով՝

✓ բացահայտված չէ «ձևական սխալ» հասկացությունը,

✓ հայցադիմումում առկա ձևական սխալները մատնանշելու դատարանի պարտականության իրականացման կարգը ՎԴՕ-ն չի բացահայտել:

Նման պայմաններում հարց է ծագում, թե արդյոք հայցադիմումում առկա «ձևական սխալները» հայցադիմումին ներկայացվող պահանջները չպահպանելու հետևանքով թույլ տրված սխալներն են, և եթե ոչ, ապա դր սխալներն են դրանք և ինչո՞վ են տարբերվում հայցադիմումի վերադարձման հիմքերից:

Հատկանշական է, որ «ձևական սխալ» հասկացությունը կիրառվել է տարբեր օրենսդրական ակտերում: Այսպես, «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» օրենքի 32-րդ հոդվածի համաձայն՝ եթե դիմումում առկա են ձևական սխալներ, որոնք կարող են շտկվել, ապա վարչական մարմինը դրանք մատնացույց է անում դիմողին՝ նրան հնարավորություն ընձեռելով շտկելու այդ սխալները կամ ինքն է շտկում դրանք՝ նախապես կամ հետագայում դիմողին իրազեկելով այդ մասին⁸:

Ընդ որում, վարչական դատարանը, անդրադառնալով «Հավաքների ազատության մասին» օրենքի 14-րդ հոդվածին⁹, որը սահմանում է իրազեկմանը ներկայացվող պահանջները, և որի 7-րդ մասի համաձայն՝ եթե իրազեկումը պարու-

⁵ Տե՛ս European Court of human rights, Kreuz Vs Poland, adopted in 19.06.2016, paragraph 52:

⁶ Տե՛ս Վճռաբեկ դատարանի ԵԱԲԴ/1020/02/14 քաղաքացիական գործով 24.09.2014 թվականի որոշումը:

⁷ Տե՛ս *Lachmayer K., Szente Z., The Principle of Effective Legal Protection in Administrative Law*, 2016, էջ 147:

⁸ Ընդունվել է 18.02.2004 թվականին, ուժի մեջ է մտել 31.12.2004 թվականին: Տե՛ս ՀՀԴՏ 2004.03.31/18(317) Հոդ.413:

⁹ Ընդունվել է 14.04.2011 թվականին, ուժի մեջ է մտել 12.05.2011 թվականին: Տե՛ս ՀՀԴՏ 2011.04.22/23(826) Հոդ.452:

նակում է ձևական սխալներ, որոնք կարող են շտկվել, ապա լիազոր մարմինը դրանք մատնացույց է անում կազմակերպչին՝ նրան հնարավորություն ընձեռելով շտկելու այդ սխալները, կամ ինքն է շտկում դրանք՝ կազմակերպչին նախապես կամ հետագայում իրազեկելով այդ մասին, հանգել է այն եզրակացության, որ «ձևական» պետք է դիտել այն պահանջները, որոնք վերաբերում են իրազեկմանը ներկայացվող ձևին¹⁰:

Վերոգրյալ մոտեցումը վարչական դատավարությունում կիրառելու պարագայում կստացվի, որ հայցադիմումին ներկայացվող պահանջները չպահպանելը կհամարվի «ձևական սխալներ» թույլ տալ:

Ընդ որում, վարչական դատարանի՝ հայցադիմումները վերադարձնելու մասին որոշումների ուսումնասիրությունից ակնհայտ է դառնում, որ հայցադիմումներում առկա սխալը որպես ձևական գնահատելիս հիմք է ընդունվում հայցադիմումի համար ՎԴՕ-ով սահմանված պահանջները չպահպանելը¹¹:

Մինչդեռ գտնում ենք, որ նման մոտեցմամբ չի ապահովվում «ex officio» սկզբունքի իրացման նպատակը, քանի որ «ձևական սխալներ» արտահայտությունը նեղ մեկնաբանելու պարագայում դրանում չեն ներառվի հայցադիմումին չներկայացվող, բայց գործի քննության համար խոչընդոտ հանդիսացող այլ սխալները, որոնք ինչպես ցույց է տալիս դատական պրակտիկայի ուսումնասիրությունը, բավականին շատ են:

Այսպես, վարչական դատարանի կողմից կայացված «Հայցադիմումը վերադարձնելու մասին» որոշմամբ մի դեպքում որպես «ձևական սխալ» է մեկնաբանվել հետևյալը. «Հայցվորը հայցադիմումի խնդրամասում խնդրել է ամբողջությամբ անվավեր ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության պետական եկամուտների կոմիտեի իրավաբանական վարչության պետի 16.01.2019 թ. թիվ 1762-32Ա որոշումը, մինչդեռ հայցադիմումին կից ներկայացվել է «Չկատարված հարկային պարտավորությունները գանձելու մասին» թիվ 1762-12Ա որոշումը, որպիսի պայմաններում դատարանը մատնանշում է հայցադիմումում առկա ձևական սխալը և հայցվորին առաջարկում է հայցադիմումը կրկին ներկայացնելիս նշել վիճարկվող վարչական ակտի ճիշտ համարը, որի պայմաններում միայն հնարավոր կլինի նույնականացնել պահանջում նշված և կից ներկայացվող վարչական ակտը¹²»:

Մեկ այլ դեպքում, երբ հայցվորը ներկայացրել է գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի գրանցումն անվավեր ճանաչելու պահանջ, սակայն որպես պատասխանող է նշել Հայաստանի Հանրապետության պետական եկամուտների կոմիտեին, դատարանը դա ևս համարել է «ձևական սխալ»¹³:

¹⁰ Տես Վարչական դատարանի թիվ ՎԴ/5508/05/14 վարչական գործով 30.09.2014 թվականի «Գործի վարույթը կարճելու մասին» որոշումը:

¹¹ Տես Վարչական դատարանի թիվ ՎԴ/3356/05/18 վարչական գործով 03.04.2018 թվականի «Հայցադիմումը վերադարձնելու մասին» որոշումը, թիվ ՎԴ/2623/05/18 վարչական գործով 12.03.2018 թվականի «Հայցադիմումը վերադարձնելու մասին» որոշումը, թիվ ՎԴ/2871/05/18 վարչական գործով 20.03.2018 թվականի «Հայցադիմումը վերադարձնելու մասին» որոշումը, թիվ ՎԴ/3248/05/18 վարչական գործով 22.03.2018 թվականի «Հայցադիմումը վերադարձնելու մասին» որոշումը:

¹² Տես Վարչական դատարանի թիվ ՎԴ/0410/05/19 վարչական գործով 24.01.2019 թվականի «Հայցադիմումը վերադարձնելու մասին» որոշումը:

¹³ Տես Վարչական դատարանի թիվ ՎԴ/0750/05/14 վարչական գործով 10.03.2014 թվականի

Հարկ է նշել, որ Վճռաբեկ դատարանն, անդրադառնալով հայցադիմումներում առկա ձևական սխալները մատնանշելու պարտականությանը, նշել է, որ կոնկրետ դեպքում, երբ վիճարկվող վարչական ակտը վերաբերում էր ընկերությանը, մինչդեռ հայցը ներկայացվել էր ընկերության տնօրենի կողմից, դատարանը չէր կարող հայցադիմումի ընդունումը մերժել, այլ պետք է ուսումնասիրեր ներկայացված հայցադիմումի ոչ միայն ձևական կողմը, այլ նաև վերջինիս բովանդակությունը: Այլ կերպ ասած՝ պարզելու համար, թե հայցադիմումը կոնկրետում անունից է ներկայացվել, դատարանը պետք է ոչ միայն ուսումնասիրի հայցադիմումի ներածական կամ եզրափակիչ մասերը, այլ նաև՝ դրա բուն բովանդակությունը (հայցի էության հակիրճ նկարագրությունը, այն փաստերը, որոնց վրա հիմնվում է հայցվորի պահանջը, հայցվորի պահանջը հիմնավորող փաստարկները, ինչպես նաև հայցվորի պահանջը)¹⁴:

Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ դիրքորոշումից բխում է, որ դատարանը ձևական սխալները մատնանշելու պարտականությունն իրացնելու համար պետք է նաև ուսումնասիրի հայցադիմումի բուն բովանդակությունը, ինչը կարծում ենք խնդրահարույց է հայցադիմումներում առկա «ձևական սխալները» մատնանշելու տեսանկյունից, քանի որ այդ պարտականությունը չի կարող կրել բովանդակային բնույթ: Նման պարագայում կստացվի, որ դատարանը ամեն դեպքում առանց հայցադիմումը վարույթ ընդունելու պետք է անդրադառնա հայցադիմումի բովանդակությանը:

Հարկ է նշել նաև, որ հայցադիմումներում առկա «ձևական սխալները» մատնանշելու պարտականությունը չի կարող նույնացվել հայցադիմումին ներկայացվող պահանջները չպահպանելու վերաբերյալ սխալների մատնանշման հետ, քանի որ այդ պարագայում ՎԴՕ-ն դատարանին օժտել է հայցադիմումը համապատասխան սխալի մատնանշմամբ վերադարձնելու գործիքով: Իսկ հայցադիմումներում առկա ձևական սխալները մատնանշելու պարտականությունը կարող է իրացվել ոչ միայն հայցադիմումը վարույթ ընդունելու փուլում, այլև գործը դատաքննության նախապատրաստելու փուլում:

Նման եզրահանգման համար հիմք է հանդիսանում ՎԴՕ 78-րդ հոդվածի 7-րդ մասը, որի համաձայն՝ վարչական դատարանն իրավունք չունի չընդունելու հայցադիմումը վարույթ սուկ ձևական սխալների հիմքով:

Բացի դրանից՝ Վերաքննիչ դատարանն անդրադառնալով հայցադիմումում առկա ձևական սխալները մատնանշելու պարտականության իրացման փուլին՝ նշել է, որ այն հանգամանքը, որ հայցի առարկայի ձևակերպման մեջ վիճարկման առարկա է դիտված Հարկադիր կատարողի 29.08.2013 թվականի թիվ ՈՍ0543-69522/13 որոշման իրավաչափությունը, և ոչ թե այդ որոշման առարկա կատարողական գործողությունների իրավաչափությունը, ենթակա է եղել գնահատման որպես ձևական սխալ, որը հնարավոր է ճշտել գործը դատաքննության նախապատրաստելու փուլում՝ ՎԴ օրենսգրքի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատես-

¹⁴ «Հայցադիմումը վերադարձնելու մասին» որոշումը:

¹⁴ Տե՛ս Վճռաբեկ դատարանի ՎԴ/4009/05/14 վարչական գործով 18.03.2015 թվականի որոշումը:

ված Վարչական դատարանի մատնանշման լիազորության գործադրմամբ¹⁵:

Այսպիսով, դատական պաշտպանության իրավունքի և արդյունավետ դատաքննության երաշխավորման համար ՎԴՕ 89-րդ հոդվածով նախատեսված գործը դատաքննության նախապատրաստելու փուլում իրականացվող գործողությունների շարքին պետք է դասել նաև հայցադիմումում առկա ձևական սխալները մատնանշելը և դրանց վերացման ուղղված գործողություններ ձեռնարկելը:

Ամփոփելով հայցադիմումների մեջ առկա ձևական սխալները մատնանշելու պարտականությանը վերաբերող հետազոտությունը՝ կարող ենք կատարել հետևյալ եզրահանգումները՝

1) հայցադիմումում առկա ձևական սխալները մատնանշելու պարտականությունը չի կարող նույնացվել հայցադիմումին ներկայացվող պահանջները չպահպանելու վերաբերյալ սխալների մատնանշման հետ,

2) հայցադիմումում առկա ձևական սխալները մատնանշելու պարտականությունը չի կարող մեկնաբանվել որպես հայցադիմումի բովանդակության ուսումնասիրություն և դրա հետ կապված սխալների մատնանշում,

3) հայցադիմումում առկա ձևական սխալները մատնանշելու պարտականությունը իրացվում է հայցադիմումի ընդունելության փուլում, եթե թույլ տրված սխալն այնպիսին է, որ անհնարին է դարձնում հայցադիմումը վարույթ ընդունելը, իսկ մյուս բոլոր դեպքերում՝ գործը դատաքննության նախապատրաստելու փուլում,

4) ՎԴՕ 79-րդ հոդվածի 1-ին մասը լրացնել 8-րդ կետով՝ հետևյալ բովանդակությամբ.

«7) հայցադիմումի մեջ առկա են ձևական սխալներ, որոնք անհնարին են դարձնում հայցադիմումը վարույթ ընդունելը:»:

5) ՎԴՕ 89-րդ հոդվածի 3-րդ մասը լրացնել 11-րդ կետով՝ հետևյալ բովանդակությամբ.

«11) մատնանշում է հայցադիմումում առկա ձևական սխալները, ինչպես նաև դրանց վերացման ուղղված գործողությունները և դրանց կատարման ժամկետները:»:

Annotation. The article is devoted to the analyse of one of the “ex officio” authorities of administrative court of the Republic of Armenia. As a result, the notion and characteristics of authority to point out the formal errors made in the claim, are being discussed. The analyze of the norms of Administrative court procedure indicates that this authority is interpreted and applied differently in practice.

Furthermore, the author discloses the meaning of “formal errors” and its difference compared to other errors which are grounds for returning the claim. The author examines the manifestation of this authority and ways of improving it.

In the end amendments in the code of Administrative court procedure are being suggested in the article in relation to the authority of revealing formal errors in the claim.

¹⁵ Տե՛ս ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանի թիվ ՎԴ/7422/05/14 վարչական գործով 03.03.2015 վականի «Վերաքննիչ բողոքը բավարարելու մասին» որոշումը:

Аннотация. Статья посвящена анализу одного из полномочий “ex officio” административного суда Республики Армения. В статье обсуждаются понятия и характерные черты полномочия административного суда по указанию формальных ошибок в иске. Анализ норм административного судопроизводства показывает, что это полномочие по-разному интерпретируется и применяется в практике.

Кроме того, автор рассматривает и раскрывает значение понятия «формальные ошибки», проводит сравнение с другими типами ошибок, которые являются основанием для возврата иска. В статье автор рассматривает проявление этого полномочия и пути его совершенствования.

В заключение в статье предлагается внести поправки в Кодекс административного судопроизводства в отношении полномочия “ex officio” по выявлению формальных ошибок в иске.

Բանալի բառեր - «ex officio» սկզբունք, վարչական դատավարություն, սխալներ, ձևական սխալ, հայցադիմում:

Keywords: “ex officio” principle, administrative court proceedings, errors, formal errors, claim.

Ключевые слова: принцип “ex officio”, административное судопроизводство, ошибки, формальные ошибки, иск.

L. Պետրոսյան - ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետ, Քաղաքացիական դատավարության ամբիոնի ասպիրանտ, էլ. փոստ՝ lilit.petrosyan@ysu.am

Ներկայացվել է խմբագրություն 18.04.2020 թ., տրվել է գրախոսության՝ 18.04.2020 թ., երաշխավորվել է ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի քաղաքացիական դատավարության ամբիոնի իրավ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ Ս. Մեղոյանի կողմից, ընդունվել է տպագրության 22.05.2020 թ.: